

Олеся Дроздовська

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ В ЮГОСЛАВІЇ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ТИЖНЕВИКА «РУСКИ НОВИНИ»
(1924—1941 pp.))

У статті висвітлено історію і проблеми функціонування тижневика «Руски Новини» (Новий Сад, Дяково, Руський Керестур, 1924—1941 pp.); окреслено мету створення, завдання, основні тематичні напрями публікацій; відзначено роль у пробудженні національного відродження українців Югославії.

Ключові слова: Югославія, українська преса, «Руски Новини», історія розвитку, тематика публікацій.

В статье освещено историю и проблемы функционирования еженедельника «Руски Новини» (Новий Сад, Дяково, Руський Керестур, 1924—1941 гг.); определено цель создания, задания, основные тематические направления публикаций; отмечено роль в национальном возрождении украинцев Югославии.

Ключевые слова: Югославия, украинская пресса, «Руски Новини», история развития, тематика публикаций.

In article it is said about history and problems of function of weekly paper «Ruski Novyny» (Novi Sad, Dyakovo, Ruskii Kerestur, 1924—1941); purpose of forming, tasks, main thematic directions of publications are traced; role in awakening of national revival of Yugoslavian Ukrainians is marked.

Key words: Yugoslavia, Ukrainian press, «Ruski novyny», history of development, theme of publications.

Донині найменш дослідженою ланкою в історії української журналістики залишається преса українських переселенців з Галичини, Закарпаття і Північної Буковини до областей Королівства сербів, хорватів і словенців (від 1929 р. — Королівство Югославія), які носять історичні назви Бачка і Срем (нині входять до складу самостійних державних утворень — Республіка Сербія і Республіка Хорватія). Водночас у сучасній вітчизняній історичній науці мало уваги приділяється докладному й системному вивченню причин переселення та умов господарсько-економічного життя українців в Югославії, дослідженню діяльності національних громадських, зокрема просвітницько-культурних, організацій у цій країні в роки міжвоєнної доби. Серед надрукованих наукових розвідок і публіцистичних статей домінують праці діаспорних дослідників [8; 10; 14; 17; 24; 28].

У роботах вітчизняних науковців минулого і сьогодення висвітлюються лише окремі аспекти життя громадян Югославської держави українського походження [3; 11; 15]. Тому актуальною залишається потреба докладного вивчення змісту українських пресових видань, які у 20—30-х рр. ХХ ст. виходили в цій країні, оскільки вони є цінним джерелом дослідження життя окремої групи українців Балканського регіону.

Історіографія ж окресленої нами проблеми обмежується кількома публікаціями, зокрема публіцистичною статтею, надрукованою з нагоди 70-річчя виходу першого числа газети «Рідне Слово» на сторінках «Християнського календаря», і чи не єдиною науковою розвідкою, а саме працею С. П. Мовчана «Українська періодика в Югославії та її роль у формуванні національної свідомості і консолідації українців у 1919—1941 рр.» [12; 16]. Дослідник зазначає, що у міжвоєнний період в Югославії українською мовою виходило чотири пресових видання: тижневик «Руски Новини» (Новий Сад, Дяково, Руський Керестур, 1924—1941), редагований М. Фіраком двотижневик «Рідне Слово» (Дяково, Пішкорєвиці, Руський Керестур, 1933—1941), загальноосвітній місячник «Вісник Просвіти» (Загреб, 1936—1941) і газета прокомуністичного спрямування «Зоря» (1934—1941). За нашими підрахунками у 20—30-х рр. ХХ ст. у Югославському королівстві виходило шість українських (за мовою або проблематикою друкованих матеріалів) пресових видань. Перелік С. П. Мовчана доповнюємо на основі літературних джерел та завдяки опрацюванню *de visu* «Руских Новин» такими часописами: друкований спочатку місцевою, т. зв. бачванською, говіркою, а від 1939 р. — українською літературною мовою двомісячник націоналістичного характеру «Думка» (Руський Керестур, Загреб, 1936—1944; редактори С. Саламон (1936—1937) і М. Бучко (1937—1944) [4; 29] і дитячий місячник «Наша Заградка», який під редакцією М. Ковача виходив у Руському Керестурі упродовж 1937—1941 рр. [5; 18; 20].

У нашій статті маємо на меті простежити історію «Руских Новин», окреслити коло найактивніших авторів і основні тематичні напрями публікацій, визначити місце та роль цього видання у формуванні й збереженні національної самобутності нащадків українських переселенців у Югославії.

Перше число газети побачило світ 4 грудня 1924 р. у Новому Саді, де видання виходило до 1930 р. Упродовж 1931—1936 рр. редакція тижневика працювала у Дяково, у наступні роки (1937—1941) в Руському Керестурі. Власником і видавцем газети було «Руське народне просвітне дружтво» («Руське народне просвітне товариство»), яке діяло в Югославії від липня 1919 р. до квітня 1941 р. Газета була його пресовим органом і водночас — першим і єдиним, на момент створення, періодичним виданням українців у Королівстві сербів, хорватів і словенців. Мова «Руских Новин» — бачванська говірка — мішаний українсько-польсько-словацький діалект з угорськими, німецькими і сербськими запозиченнями.

Цільова читацька аудиторія тижневика красномовно окреслена вже у його підзаголовку: «За русинох у Краљовини» (від ч. 37 за 1929 р. — «За русинох у Краљовини Югославії», згодом — «За русинох у Югославії»). Окрім того, як назва видання, так і підзаголовкові дані декларують прагнення його видавців і редакторсько-авторського колективу підкреслювати національну самобутність вихідців з етнічних українських земель, які проживали на той час на теренах цієї багатонаціональної європейської країни, а також свідчать про об'єднавчі завдання видання.

Відповідальними редакторами «Руских Новин» були місцеві громадські діячі та греко-католицькі священники: у 1924—1930 рр. — перший секретар Руського народного просвітнього товариства Юрій Павич, у 1931—1932 рр., в окремих числах за 1933 р. — (Матія) Матвій Петлич, у 1933—1936 рр. — парох у Дяково Франьо Дідович. Упродовж 1937—1941 рр. газету редагував настоятель греко-католицьких парафій, спочатку у Пішкоревіцях, а згодом — у Руському Керестурі, Михайло Фірак.

Видання виходило накладом від 1000 до 2000 примірників і розповсюджувалося не лише в Югославії, а й надсилялося передплатникам у США та інші країни. За 1924—1939 р. світ побачило близько 800 чисел газети. Кількість чисел, виданих у наступні роки, через їхню відсутність у львівській академічній книгозбірні встановити не вдалося.

Поява нового українського пресового видання не залишилася непоміченою в Галичині та у колах патріотично налаштованої української еміграції у США. Скажімо, духовні засади видання чи не

конкретніше від самої редакції «Руских Новин» окреслено в опублікованій у ч. 11 за 1929 р. на сторінках журналу «Місіонарь» (Жовква) статті «Ювилей «Просвіти» в Бачці». Зокрема, тут зазначалося: «Наші брати — Бачванці доперва по війні, котра висвободила їх від мадярської влади, почали організовувати в себе просвітне життя. Оснували товариство «Просвіта» та видають вже шестий рік дуже гарну часопись п. з. «Руски Новини». Часопись та писана в християнсько-католицьким дусі». Видавці тижневика уважно стежили за відгуками на своє видання в українській пресі, яка доходила до них. На сторінках газети друкувалися перекладені бачванською говіркою статті та замітки з перемишльського «Українського Голосу», львівських «Діла» і «Неділі», української преси в Америці [1; 23; 25—27].

«Руски Новини» функціонували лише на передплатні кошти і завдяки фінансовій підтримці товариства-видавця, окремих добровільних жертводавців, а також самовідданих працівників редакційного колективу [19]. Це було причиною матеріальних негараздів видання і призводило до перерв у його роботі. Ситуацію загострювала і невелика кількість постійних передплатників, наприклад 1928 р. їх налічувалося тільки 600 осіб [6], які до того ж не завжди вчасно вносили належні суми (про це свідчать постійні звернення до недобросовісних платників). Так, 1925 р. ч. 48 вийшло 29 жовтня, а ч. 49 — 13 листопада, 1927 р. ч. 27 — 8 липня, а ч. 28 — 22 липня через друкарські проблеми. Триваліша перерва у виданні газети була 1931 р. У другій половині 1930 р. Руське народне просвітне товариство через наростаючу світову економічну кризу не мало змоги повноцінно фінансувати «Руски Новини». У цей час редакція газети переїхала з Нового Саду до Дякового, що стало причиною виходу у світ першого числа тижневика за 1931 р. лише 28 серпня. Вистояти в таких умовах виданню вдалося лише завдяки підтримці отця Діонізія Нярадія, який на той час, обіймаючи духівницькі посади спочатку у Пряшівській (Словаччина), а з 1938 р. — у Мукачівській (Закарпаття) єпархіях, був також Апостольським адміністратором Крижевацької єпархії, яка об'єднувала усіх вірян Греко-католицької церкви Югославії [21]. У редакційній статті «10-рочниця «Руских Новин» підкреслювалося: «Паметайме добре, же да не було Преосвященого Владики, ми нешка у таких чужих часох ос-

тали без своїх новинок, без того шветла просвити, поуки и поради, котре вони до руских обисцох приноша» (1934. — Ч. 48). Таким чином, завдяки передусім зусиллям духовного наставника усіх греко-католиків Югославії «Руски Новини» проіснували до квітня 1941 р. і були закриті через окупацію країни німецькими й італійськими військами.

Зі свого боку редакція також докладала усіх зусиль, аби забезпечити виданню достатні фінансові умови. Чи не у кожному числі публікувалися звернення до українських торгівців та ремісників з проханням подавати до газети оголошення, рекламувати на її сторінках свої товари. Вартість такої послуги становила три динари на рік. Однак, незважаючи на це, необхідно відзначити майже повну відсутність у «Руских Новинах» реклами. Також з метою збільшення кількості постійних читачів видавці газети поступово зменшували вартість річної передплати. У 1924—1930 рр. вона становила 100 динарів, у 1931—1938 рр. — 60 динарів, а в 1939 р. — 55 динарів. Це певним чином свідчить і про недостатньо міцне економічне становище українців в Югославії. Окрім того, на шпальтах тижневика постійно публікувалися прохання про пожертви на «Фонд Руских Новинок». У саморекламі, редакційних замітках видавці газети апелювали до національної свідомості читачів. Наприклад, М. Фірак у публікації «За нашо новини» (1934. — Ч. 46) наголошував: «Кажди Русин най зна, же нашо новини виходза пре Русинок и за Русинок и же зато наша национална чесц и слава завиши од того, яки буду нашо «Руски Новини» и як вони буду напредовац».

Постійними авторами різножанрових матеріалів, друкованих у тижневику, були представники української — як місцевої, так і з Галичини та Словаччини — інтелігенції (греко-католицькі священники, вчителі, літератори, правники, лікарі). Серед них — Дюра (Юрій) Биндас, Михайло Биркаш, О. Г. Бесерміні, Мирко Боїч, М. Бучко, Василь Гарді, Е. Гербут, Матвій Винай, Янко Висловський, Йоан (Я.) Жилник, Сильвестр Киш, М. Ковач, Гавриїл (Ґабор) Костельник, Євген Кочиш, Ілько Крайцар, Михайло Мудрий, Микола Надь, А. Наливайко, Т. В. Новта, Володимир Нота, Діонісій Нярадій, Ю. Павич, М. А. Поливка, Владислав Поляк, Сильвестр Саламон, Євгеній М. Тимко, Михайло Фірак, Михайло Хайнал, В. Юрченко та ін.

«Руски Новини» були створені з метою об'єднання територіально розмежованих етнічних українців Королівства сербів, хорватів і словенців — у міцну самодостатню національну громаду, для сприяння їх культурному розвитку та збереження національної мови і греко-католицької віри. Перед виданням ставилися просвітницькі та інформативні завдання, на цьому щорічно наголошувалося у редакційних публікаціях. Перше число газети відкривала програмна стаття «Русини!», в якій наголошувалося, що з часу переселення українців до тогочасних регіонів Югославії справа видання пресового органу рідною мовою як вісника народної культури і просвіти була однією з найактуальніших. Зокрема, у ній відзначалося: «Од початку нашого народного життя у шлебодней нашей югославянської держави видаване єдних новинок на нашим язика було нам найвекше старанє. Новини су вистник народней культури и просвити. [...] Од нешка буду розношиц «Руски Новини» широм швета, дзе Русини жию, вшеліяки душевни и духовни добра и буду их дзеліц рускому народу на радосц и потіху». У цій же публікації редакція підкреслювала, що «Руски Новини» є позаполітичним незалежним пресовим виданням, і, завершуючи її, закликала: «На діло, Русини, за свою народну ствар!» (1924. — Ч. 1).

Окрім того, у цьому ж числі видавці надрукували звернення єпископа Греко-католицької церкви в Югославії Діонісія Нярадія до цільової аудиторії газети п. н. «Читательомъ «Руских Новинок» даскельо слови». Саме у цій публікації докладно розписано завдання тижневика: передусім плекати у читачів почуття національного патріотизму, любові до рідної, греко-католицької, віри, поширювати християнські принципи взаємин у громаді, виховувати пошану до нової батьківщини й водночас сприяти вивченню історії та культури українського народу, а також висвітлювати усі найвідоміші події у житті українців Югославії, бути добрим порадиником і наставником, допомагати читачам залагоджувати щоденні проблеми як у родинному житті, так і в господарюванні тощо. Автор також наголошував: «Хто ма у своих руках новинство, тот ма у своих руках кормидло, с хторим може водзиц и провадзиц так державу як и цали народи так як сце. [...] Од новинства завиши судьба християнства, школох и вихованя народа, завиши будучносц католических организацийох» (с. 1).

Думка шанованого в середовищі югославських українців церковного та громадського діяча безумовно сприяла і популяризації видання. Варто зазначити, що редакція час від часу друкувала на сторінках «Руских Новин» публіцистичні, просвітницького характеру статті й замітки, за допомогою яких намагалася переконати читачів у необхідності для кожного народу мати власну пресу, дбати про її розвиток, передплачувати, допомагати редакціям у розповсюдженні і, без сумніву, — читати. Автори цих публікацій ознайомили читачів з історією преси, розповідали про призначення друкованого слова, переконували в можливості формувати громадську думку, морально-етичні засади й естетичні смаки за допомогою книги і періодичних видань, а також впливати на перебіг і оцінку суспільно-політичних подій у житті будь-якої держави і нації. Окрім того, у цих матеріалах часто подавалися роз'яснення відмінностей між т. зв. «доброю» (базованою на християнських засадах) і «поганою», небезпечною, літературою («безбожною», атеїстичною, комуністичного, соціалістичного і т. п. спрямування) [2; 6; 7; 9; 13; 22]. Наприклад, у замітці «Успішне поширене новинок» наголошувалася: «Новини маю вельку важносьц... У новинок человек найдзе и поуку и хасновите читане, найдзе вельо нового, да заспокої свою любопитносьц. [...] Добри новини то вельке благо, дракше од вельких маєток, бо добри новини як и добри кніжки будую человека, ублагороднюю шерцо, кристалізую-утвердзую у человеку карактер, розбудзую и запалюю у человеку жирячку любви гу Богу, гу ближньому, робя человека жертвеним за благородни идеї, за виру, за народ» (1928. — Ч. 28). В іншій публікації зазначалося: «Бешед баржей пореже, ягод меч» — гвари стара присловка и у тих словох виражена є велька мос людскей бешеди. Але ище векшу, и то вельо векшу, моц од вигвареней бешеди ма нешка **друковане слово кніжки и часописи — новини**. [...] Друковане слово уплива на шицких, котри го **читаю** и котри го **буду читац**. Воно нешка не ограничене ані на число людзи, нешка скоро кажди зна читац — ані на време, бо кніжка и новини могу тривац езри роки» (Моц друкованого слова. — 1931. — Ч. 2).

Редакція «Руских Новин» дбала про формування світоглядних позицій цільової аудиторії, тому на сторінках видання домінували матеріали просвітницького характеру. Як у редакційних, так і в ав-

торських статтях (найчастіше М. Мудрого та М. Фірака) крізь призму християнської моралі висвітлювалися події внутрішньодержавного і міжнародного політичного, господарського та культурного життя, подавалися тлумачення основних ідеологічних засад найбільш популярних на той час політичних течій — націоналізму, комунізму, соціалізму, обговорювалися такі проблеми, як взаємини держави і віри, нації і Церкви тощо. Ці матеріали передусім сприяли формуванню політичної орієнтації читачів, виробленню їхніх світоглядних позицій, заохочували цікавитися життям свого народу, країни і світу загалом. Окрім того, публікації окресленого тематичного спрямування свідчать і про політичні пріоритети видавців тижневика, які обстоювали право українського народу на національне самовизначення, збереження рідної мови, розвиток культури тощо, і водночас декларували прагнення досягти компромісу і взаєморозуміння з іншими народами, особливо своїми співгромадянами, а також застерігали від впливу соціалістичної та комуністичної пропаганди. Скажімо, автор (П.) статті «Криви націоналізм» розрізняв два типи націоналізму: 1) християнський націоналізм, в основі якого лежить любов, і 2) «криви» націоналізм (т. зв. фашизм), який проповідує ідею про вищість однієї нації над іншою. Він переконував: «Націоналізм назначує любов до свойого народу и до свойого отечества. ... Человек без отечества препад, народ без отечества страцени. Тоту любов гу отечеству и нації пошвецел сам Бог, бо Вон сце, да человек видзи у жемским отечеству образ небесного отечества ... Прето и Церква високо цені и почитує нацию и отечество каждого свойого члена и виховує у любви гу нїм ...» (1927. — Ч. 6). Автор іншої публікації, присвяченої окресленому питанню, закликав: «Жийме сами, и допуσαμε, да и други жию. То треба да паметаю народи, хтори маю свойо народни держави, а у хторих жию и людзе других народносцох» (М. Ч. Націоналізм. — 1927. — Ч. 48).

Процитоване свідчить про тогочасні тенденції формування світоглядних принципів «християнського націоналізму». Безперечно, причиною цьому була перш за все та обставина, що більшість організаторів видання і його активних співробітників належали до українського духівництва. Саме тому цілком закономірним є те, що окрему групу публікацій на сторінках видання становили матеріали,

присвячені розкриттю основних засад християнського віровчення, висвітленню історії, традицій та тогочасних проблем греко-католицької Церкви в Україні та світі, ознайомленню з найважливішими подіями у церковному житті. Упродовж майже усіх років існування газети на її сторінках велася рубрика «Духовни живот», під якою друкувалися як історичні нариси про становлення християнства на українських етнічних землях, так і просвітницькі статті, завдяки яким Церква і підпорядковані їй інституції ставали ближчими до мирян.

Майже в кожному числі під рубрикою «Шветочни отпочивок» редакція друкувала окремі глави Євангелій і коментарі М. Мудрого до них, а під рубриками «Гледайме правду» або «Духовни живот» — катехитичні матеріали. Щороку виходили Рідзвяні та Великодні числа, у змісті яких домінували публікації релігійного, етнографічного та просвітнього змісту, друкувалися белетристика, рідзвяні притчі і легенди. Такі числа традиційно відкривалися посланнями з нагоди свят єпископа Греко-католицької церкви в Югославії Діонісія Нярадія.

Окрім того, у «Руских Новинах» публікувалися статті природничої, етнографічної, краєзнавчої, історичної, мистецької та літературознавчої тематики (присвячені передусім національній історії та культурі), життєписні нариси, замітки про відомих українських громадсько-політичних, науково-культурних і церковних діячів, керівників українського національного руху. Серед них — розвідка Г. Костельника «Нашо народни писні» (1928. — Ч. 30, 31), історичні нариси «Початки рускей історії» (1938. — Ч. 3), «Основанє рускей держави» (1938. — Ч. 4), «Києвско-руска держава Владимира Велького» (1938. — Ч. 5), стаття Д. Міклоша «Наш иконостас у Липовлянох» (1929. — Ч. 17), у якій подано опис виконаного маляром Міленком Д. Дюрічем іконостаса греко-католицької церкви в Липовлянах, нариси, підписані криптонімом Б.: «Писання Габра Костельника» (1932. — Ч. 10, 11), «Значенє Г. Костельника за нашу кніжовносп» (1932. — Ч. 12), замітки «Вопрос нашей музыки и малярства» (1932. — Ч. 38) і «Поезия М. Виная» (1933. — Ч. 19) С. Саламона, «Иван Франко» (1926. — Ч. 82) та «Митрополит Шептицкий» (1935. — Ч. 31) М. Фірака, «Григорий Квитка-Основяненко» К. (1928. — Ч. 48), «На спомен Тараса Шевченка» Є. Тимка

(1934. — Ч. 10, 11) і «Маркиян Шашкевич. (1811—1843)» С. Саламона (1936. — Ч. 33), «Габор Костельник з нагоди 50-того року живота (15.VI. 1886 — 15. VI. 1936)» Д. Б. (1936. — Ч. 24). Наприкінці 1936 р. матеріали про відомих українців редакція планувала друкувати під шапкою «Нашо вельки людзе», однак цей задум так і не був втілений у життя.

Власне на необхідності подання матеріалів окреслених тематичних напрямів редакція наголошувала у зверненні «Познавайме историю свойого народа» (1925. — Ч. 40). Зокрема, стверджувалося: «И нам, кед сцеме очувац свою народносц, свойо народне добро и масток, потребно познавац свою историю, бо у ней найдземе записану любов гу своей дідовщини, зос яку нам треба исц до лепшей будучносци. Прето треба нам познавац историю свойого народу и читац приповедки и поуки зос историйі». Згодом Михайло Фірак у нарисі «Спознайме сами себе» відзначав, що знання власної культури й історії якнайкраще сприяє формуванню національного патріотизму: «Наша народна свідомосц не шме буц узка, не шме ше затримац лем при нас самих, що жиєме у Югославії, але розшириц ше муши на цалируски народ, що жиє на швецє. Наша рука свідомосц будзе лем теди подполна, кед ше вона рохцагне на цалу руску нацию. А зато найперше потребно упознац самих себе. Як вельки наш народ, кельо його єст и дзе жиє» (1927. — Ч. 18).

Водночас однією з провідних на сторінках тижневика була тема виховання й освіти дітей та юнацтва. У публікаціях окресленого тематичного напрямку порушувалося питання про роль та завдання батьків, учителів і Церкви у формуванні світогляду молодого покоління, акцентувалася увага на проблемах навчання українських дітей рідною мовою і забезпеченні сільських шкіл національними педагогічними кадрами, підручниками й літературою українською мовою. Окрім того, у публікаціях постійно наголошувалося, що вирішення цих проблем — це передусім справа самих українців. Наприклад, автор статті (Б.) «Наш школки вопрос» підкреслював: «Прето, кед маме хиви и нешори у наших школах, тому не держава виновата, але лем ми сами. Бо нам не потребно модліц народни школи з нашим руским язиком, але то длужносц каждого Русина, да жада, пита, да його дзецко ма у школи свойого руского учителя и да ше не руским язiku у школи воспитує. Правда, же то не може єден

зробиц, але можу мац бизовни успех шицки члени єдного общества, — кед ше зложа» (1927. — Ч. 47). Разом із цим у низці статей неодноразово обговорювалися проблеми просвіти усіх вікових категорій українців у Югославії. У численних публікаціях пропагувалася думка про те, що подоланню анальфabetизму можуть допомогти передусім читальні, аматорські театральні гуртки. Окрім того, на сторінках газети популяризувалося читання т. зв. «доброї» християнської друкованої літератури. У статті «Зли кніжки и новини» редакція закликала: «Одруцуйме од себе зли кніжки и новини, бо вони нам отрову до нашей души приноша! Читайме и потпомагайме лем добри християнски кніжки и новини, бо зос тим приобриєме себе у народу нашому правдиву просвіту, котра приноша людзом щесце и Божи благослов» (1934. — Ч. 16).

Громадсько-політичне, культурне й економічне життя українців Буковини, Галичини, Закарпаття постійно перебувало у центрі уваги видавців тижневика. Автори оглядових та аналітичних статей, рідше — заміток, акцентували увагу на недотриманні державами, до складу яких через відомі політичні події увійшли ці українські землі, даних міжнародному співтовариству обіцянок щодо забезпечення прав і свобод корінного населення, наголошували на намаганнях його асимілювати. Чи не найдокладніше на сторінках видання висвітлювалися українсько-польські взаємини. М. Фірак у статті «О польско-українским односу» писав: «Медзи Поляками и Русинами-Українцами од давна ше водзи борба лем пре єдну ствар. Українці сцели и сцу буц самостални газдове у своєї хижи, сцу — цалком справедліво — свою самосталносьц, Поляки їм то спераю, не допушую. [...] Яки цель маю Поляци у тим? Спольонїзовац Русинох, то єст, же би Русини постали з временем Поляци. Русини ше операю, браня ше словом, поволую ше на Божи и природни закон, на чловечески права, але хто силнейши — тота правда. Але лем до часу!» (1926. — Ч. 56).

Редакція газети намагалася висвітлювати, за змогою, і життя українських заокеанських емігрантів. Автори окремих публікацій заторкували питання вимушеності еміграції як шляху до покращання умов життя, а також звертали увагу на проблеми, які очікували на новоприбулих у чужих країнах.

Наприкінці 1938 р. події у Карпатській Україні спонукали редакцію до відкриття на сторінках тижневика рубрики «Висти з Карпат. України». Тут подавалися замітки, у яких висвітлювалася боротьба українців Закарпаття за свою незалежність.

У різножанрових публікаціях про події в УРСР порушувалися проблеми переслідування державними органами влади Церкви і священників, українського селянства зокрема й українства загалом, акцентувалася увага на русифікації, тотальному терорі і нищівному голодоморі 1932—1933 рр. Окрім матеріалів власних авторів і співробітників, редакція подавала і перекази змісту публікацій окресленої тематики з інших українських пресових видань.

Чи не найбільший тематичний блок на сторінках «Руских Нови» утворюють інформаційні матеріали, в яких висвітлюються умови життя, розвитку, прагнення і проблеми українців Югославії. Газета повною мірою виправдовує своє призначення як своєрідного хронікера, на сторінках якого постійно фіксувався перебіг усіх найважливіших подій життя української громади Югославської держави. Різножанрові публікації не лише містять ті чи інші відомості, а й у більшості випадків звертають увагу читачів і на проблеми національного відродження нащадків переселенців з етнічних українських земель до країн Балканського півострова, озвучують питання збереження рідної мови та греко-католицької віри.

Чимало публіцистичних, просвітницьких статей, нарисів і заміток було спрямовано на плекання національної самосвідомості, зріст самооцінки, на вироблення почуття самодостатності як у «южнославянських» русинів, так і в українців, що проживали в інших країнах світу. Нерідко у них і пропагувалася українська державницька ідея, подавалися застереження перед процесом асиміляції, лунали заклики до об'єднання й організованої праці як у господарській, так і в політичній та культурній сферах, а також висвітлювалася діяльність нечисленних українських товариств і організацій, зокрема «Руського народного просвітнього товариства», «Союзу Руських Школярів», белградської «Української Громади», «Рускої Драми».

Зрідка редакція публікувала оглядові нариси про життя українців у різних регіонах Югославії, в яких подавалися статистичні відомості про кількість українців, що проживали на тій чи іншій

території, описи господарсько-економічного становища, духовного та культурного розвитку, географічні характеристики територій компактного проживання українських колоністів тощо. Серед них: «Українці або Русини у Югославії» (1933. — Ч. 1), «Нашо браца Українці у Босней и Славоніи» (1933. — Ч. 15), «Нашо у Босней» Фрушкогорки (пані Латкович, дружина пароха с. Каніже Ф. Латковича) (1935. — Ч. 17 — 19). Окрім того, у «Руских Новинах» опубліковано кілька історико-краєзнавчих і подорожніх нарисів про минуле і сучасне українських колоністів у Югославії, як-от: «Наша колонизация», підписана псевдонімом Бачваньски Славонец (1925. — Ч. 12), і «Зос живота наших дідох» М. Нярадія (1925. — Ч. 17, 18).

Докладнішому «знайомству» з особами, причетними до видання тижневика й українського церковного і громадського життя у Югославії, зокрема Д. Нярадієм і М. Мудрим, з авторами і благодійниками «Руских Новин» сприяють ювілейні життєписні нариси «Преосв. Владика Др. Дионизий Няради як руски патриот» М. В. (крипт. М. Виная) (1935. — Ч. 1), «Монсиньор Михаил Мудри» Д. Б. (1935. — Ч. 1) та «Габор Костельник» М. Мудрого (1935. — Ч. 18).

Повідомлення, звіти, кореспонденції, замітки про громадсько-культурне життя українців у Югославії — у містечках і селах Дюрдово, Загреб, Каніжи, Коцур, Крічке, Митровиця, Новий Сад, Петровці, Пішкоревці, Руський Керестур, Шід та ін. — публікувалися у кожному числі під рубрикою «Зос наших валалох» («З наших сіл»). Під рубрикою «Зос Р.Н.П.Д.» («Зос Просвіти») докладно висвітлювалася організаційна, просвітницько-культурна і видавнича діяльність «Руського народного просвітнього товариства». Відомості про видавничу роботу цього Товариства можна віднайти й у рубриці «Зос кніжовносци». Тут публікувалися бібліографічні матеріали про художні й просвітницькі книжкові видання, друковані бачванською говіркою. Зрідка під цією рубрикою вміщувалися короткі відгуки на те чи інше видання. Окрім того, на сторінках тижневика постійно анонсувалися чергові випуски щорічного просвітницько-літературного видання товариства п. н. «Руски календар».

Тижневик є важливим джерелом інформації про пресові видання українців в Югославії. На його шпальтах друкувалися замітки про часописи для дітей у Загребі — «Зоря», «Наша Думка» («Зоря» и «Наша Думка». — 1934. — Ч. 21) та Руському Керестури — «На-

ша Заградка» (Т. «Наша Заградка». — 1937. — Ч. 26; Рац Д. Зложно до роботи! (Привит «Нашей Заградки»). — 1937. — Ч. 35; Зос Редакції «Нашей Заградки». — 1938. — Ч. 50), про першу українську газету в Югославії «Рідне Слово» («Рідне Слово». — 1933. — Ч. 17) і культурно-освітнє видання для української світської та духовної інтелігенції — газету «Думка» (Тон. Того мешаца виходзи «Думка». — 1937. — Ч. 35). У зазначених публікація містяться відомості про умови створення, початок виходу, напрям і тематику друкованих матеріалів, а також про видавців, автуру тощо.

Численні публікації спрямовано на виховання у читачів патріотичних почуттів і стосовно нової батьківщини — Югославії. Зазвичай автори передовиць окресленої тематики намагалися залучати українців — громадян Югославського королівства — до усіх подій державного значення (наприклад парламентські вибори), переконували в тому, що така активність лише сприятиме покращанню їхніх умов життя, зокрема закликали відзначати 1 грудня 1918 р. — дату створення Королівства сербів, хорватів і словенців, висловлювали вдячність королю Олександру I за можливість економічного і культурного розвитку «южнославянских Русинох» у цій країні.

Необхідно відзначити, що видавці «Руских Новин» на кількох сторінках кожного числа (середній обсяг — 4 сторінки) прагнули якнайповніше висвітлити життя країни і світу за тиждень. Повідомлення про події політичного та громадсько-культурного життя в Югославії, у зарубіжних країнах, на етнічних українських землях та у середовищі української заокеанської еміграції редакція подавала під рубриками «Политика», «Що нове дома», «Що нове у швецце», «Наиновши висти», «Руско-Українски Швет» відповідно. З 1936 р. відомості про життя у парафіях Крижевацької греко-католицької епархії публікувалися у рубриці «З нашого владичества».

Окрім того, на сторінках видання велися рубрики, під якими вміщувалися матеріали практичного призначення. Поради щодо раціоналізації сільськогосподарських робіт подавалися під рубрикою «Газдовство», докладні описи симптомів небезпечних інфекційних захворювань, методів їх профілактики та догляду за хворими друкувалися під рубрикою «Народне здравле». Юридичній просвіті читачів тижневика сприяли матеріали рубрики «Правна порада». Короткі ж (часто кількарядкові) рекомендації стосовно виховання

дітей, ведення домашнього господарства, кулінарії, першої медичної допомоги, санітарії друкувалися під рубриками «Мали поуки» та «За нашо газдині».

З художньої літератури у «Руских Новинах» друкувалися твори (перекладені бачванською говіркою М. Фіраком, М. Нярадієм та С. Саламоном) не лише українських письменників, як-от: Т. Бордуляка, Б. Лепкого, Р. Купчинського, А. Курдидика, Леся Мартовича, В. Стефаніка, Т. Шевченка, І. Франка, і класиків зарубіжної літератури: Я. Гашека, М. Горького, М. Зоценка, О. Купріна, Л. Толстого, Г. Сенкевича, А. Чехова та ін., а й місцевих українських авторів — Михайла Биркаша, Мирка Боїча, М. Брилинського, Габора Букатка, М. Виная, М. Ковача, Осифа Костельника, Ілька Крайцара, Михайла Мудрого, Сильвестра Саламона. 1932 р. на сторінках видання було відкрито рубрику «За нашо дзеци», під якою подавалися передруки оповідань релігійного змісту із львівського журналу «Дзвіночок».

Видання «Руски Новини» є цінним джерелом для дослідників громадсько-політичного, духовного та культурного життя української громади Югославії у 20—30-х рр. ХХ ст. Часопис сприяв співпраці й об'єднанню розсіяних на чужій землі українських емігрантів, інформував про події на батьківщині, був оберегом національної культури та віри, запобігав повній асиміляції українців. На його сторінках міститься багато відомостей про діяльність місцевих українських товариств і організацій, висвітлюються проблеми українців у цій країні, публікуються художні твори місцевих українських літераторів. Окрім того, видання справді стало рушієм пробудження національної свідомості у середовищі українського за походженням населення в окремо взятій державі Балканського регіону. Найкращим підтвердженням цього висновку є той факт, що з другої половини 30-х рр. ХХ ст. тут почали виходити й інші українські пресові видання, назви яких подано нами на початку статті.

1. «Америка» о нас // Руски Новини. — 1934. — Ч. 17.
2. Вельки огонь од «Искри» або сила и моц новинох // Руски Новини. — 1938. — Ч. 3.
3. *Гнатюк В.* Зносини українців із сербами. — Львів, 1906.
4. *Животко А.* Історія української преси. — Мюнхен, 1989—90. — С. 280.
5. Зос Редакції «Нашей Заградки» // Руски Новини. — 1938. — Ч. 50.
6. *К.* Успішне поширенє новинох / *К.* // Руски Новини. — 1928. — Ч. 28.
7. -к. Дацо о новинох / -к. // Руски Новини. — 1926. — Ч. 72.

8. *Лабош Ф.* История русинок Бачкей, Сриму и Славонии 1745 — 1918: доселене, газдовски, просвитни, културни и духовни живот / Ф. Лабош. — Буковар, 1979.
9. *М. М. [Мудрий М.]*. Найвекша сила на швецe — штампа / М. М. // Руски Новини. — 1924. — Ч. 3, 4.
10. *Марунчак М.* Українці в Румунії, Чехо-Словаччині, Польщі і Югославії / М. Марунчак. — Вінніпег, 1969. — С. 43—56.
11. *Мовчан С. П.* Діяльність товариства «Просвіта» серед української діаспори у міжвоєнній Югославії / С. П. Мовчан // Наукові зошити історичного факультету. — Львів, 1999. — Вип. 2.
12. *Мовчан С. П.* Українська періодика в Югославії та її роль у формуванні національної свідомості і консолідації українців у 1919—1941 рр. / С. П. Мовчан // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — Львів, 1996—1997. — Вип. 3/4. — С. 228—231.
13. Моц друкованого слова // Руски Новини. — 1931. — Ч. 2.
14. *Небесний Борис.* Українці в Сербії / Борис Небесний // 11869.htm.
15. *Осадчук С. С.* Внесок українців-емігрантів в Югославії у розвиток юридичної науки / С. С. Осадчук // Університетські наукові записки. — Т., 2005. — № 1/2. — С. 43—49 // www.univer.km.ua/725.pdf.
16. *Р. М.* До 70-ліття виходу в світ першого числа «Рідного слова» / Р. М. // www.infoukes.com/koukyu/html/70_littja_ridnoho_slova.htm.
17. *Рамач Л.* Русини-українці в Югославії / Л. Рамач. — Вінніпег, 1971.
18. *Рац Д.* Зложно до роботи! (Привит «Нашей Заградки») / Д. Рац // Руски Новини. — Ч. 35.
19. Русини! // Руски Новини. — 1924. — Ч. 1.
20. *Т.* «Наша Заградка» / Т. // Руски Новини. — 1937. — Ч. 26.
21. *Терещук О.* Нярадій Діонісій / О. Терещук // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопед. слов. — Львів, 2001. — Вип. 8. — С. 208—209.
22. *Тон. [Тимко О.]*. Преса / Тон. // Руски Новини. — 1936. — Ч. 25.
23. «Українски голос» о нами // Руски Новини. — Ч. 25.
24. Українці Хорватії : матеріали і док. / упоряд.: С. Бурда і Б. Гралюк. — Загреб, 2002. — Кн. 1.
25. Що пишу американски новини за нас // Руски Новини. — 1925. — Ч. 21.
26. Що пишу о нас // Руски Новини. — 1929. — Ч. 39.
27. Що пишу о наших новинок // Руски Новини. — 1931. — Ч. 6.
28. *Чумак В.* Дослідження української мови в державах колишньої Югославії / В. Чумак // 12255.htm.
29. Encyclopedia of Ukraine. — Toronto ; Buffalo ; London, 1984. — Vol. 1. — P. 771.